

УДК 811.161.2'373'282.2(477.85)

РУСНАК Наталія – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58000, Україна (n.rusnak@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2826-1574>

СТРУК Іванна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58000, Україна (iv.struk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9883-8818>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.19>

Бібліографічний опис статті: Руснак, Н., Струк, І. (2022). Запозичення з польської мови в буковинських говірках (на матеріалі говірки с. Южинець Кіцманського р-ну Чернівецької області). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 50, 143–151. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.19>

ЗАПОЗИЧЕННЯ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ (НА МАТЕРІАЛІ ГОВІРКИ С. ЮЖИНЕЦЬ КІЦМАНСЬКОГО Р-НУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Анотація. У статті проаналізовано запозичення з польської мови в буковинських говірках (на матеріалі говірки с. Южинець Кіцманського р-ну Чернівецької області), лексика яких зберігає самобутнє світобачення нації, релікти духовної культури, розуміння етичних норм народу, стосунки з іншими народами, відтворює суспільно-політичні зміни в житті нації. Аналіз лексики говірок дав змогу зробити висновки про основні тенденції розвитку лексичної системи мови. З оперттям на Етимологічний словник української мови, Словник буковинських говірок та Словник української мови визначено два генетичні класи діалектизмів-полонізмів та встановлено шлях їхнього семантичного і структурного розвитку.

Актуальність дослідження спричинена потребою вивчення говіркового мовлення, зокрема лексики буковинських говірок, що дає змогу доторкнутися до джерел національної пам'яті, осмислити історичний шлях буковинців. У лексичній системі говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області виокремлено декілька генетичних груп діалектизмів-полонізмів: 1) слова, що запозичені з польської мови з тим самим значенням, з-поміж них – назви, адаптовані лексико-семантичною системою говірок (у значеннях діалектизмів-полонізмів відбулися семантичні зрушення); 2) запозичені слова (з німецької, латинської, французької), для яких польська мова є посередницею.

Відзначено, що польські слова стають твірними для похідних, значення діалектизмів-похідних сформовані на основі асоціативного зв'язку зі значенням твірних-полонізмів. Доведено, що діалектизми-полонізми пристосовані до фонетико-граматичної системи говірок. Лексико-семантична адаптація назв у буковинських говірках стосується як мови-донора, так і мови-посередниці. Окрім того, серед лексем у буковинських говірках зафіксовано запозичення, які пройшли довгий шлях розвитку: класична мова – європейські мови – польська мова – українська мова. Констатовано, що діалектизми-полонізми говірки с. Южинець належать до різних частин мови, формують основні лексико-семантичні групи.

Ключові слова: запозичені слова, діалектизм, полонізм, говірка, лексична система мови.

RUSNAK Natalia – Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Modern Ukrainian Literature Language, Chernivtsi National University named after Uriy Fedcovich, 2, Kotsyubynskoho Str., Chernivtsi, 58000, Ukraine (n.rusnak@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2826-1574>

STRUK Ivanna – Candidate of Philological Sciences, Assistant at the Department of Modern Ukrainian Literature Language, Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich, 2, Kotsyubynskoho Str., Chernivtsi, 58000, Ukraine (iv.struk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9883-8818>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.19>

To cite this article: Rusnak, N., Struk, I. (2022). Zapozychennia z polskoi movy v bukovynskykh hovirkakh (na materiali hovirky s. Yuzhynets Kitsmanskoho r-nu Chernivetskoï oblasti) [Borrowing from the Polish language in Bukovynian dialects (on the material of the dialect of the village of Yuzhynets, Kitsman district, Chernivtsi region)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 50, 143–151. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.19> [in Ukrainian].

BORROWING FROM THE POLISH LANGUAGE IN BUKOVYNIAN DIALECTS (ON THE MATERIAL OF THE DIALECT OF THE VILLAGE OF YUZHYNETS, KITSMAN DISTRICT, CHERNIVTSI REGION)

Summary. *The article analyzes borrowings from the Polish language in Bukovynian dialects (based on the dialect of Yuzhynets village, Kitsman district, Chernivtsi region), the vocabulary of which preserves the nation's original worldview, relics of spiritual culture, understanding of ethical norms, relations with other peoples, reproduces socio-political changes in the society. Analysis of the vocabulary of dialects allowed us to draw conclusions about the main trends in the lexical system of language. Based on the Etymological Dictionary of the Ukrainian Language, the Dictionary of Bukovinian Dialects and the Dictionary of the Ukrainian Language, the origin of dialectisms-Polonisms is clarified and the way of their semantic and structural development is determined.*

The urgency of the research is caused by the need to study the spoken language, in particular the vocabulary of Bukovinian dialects which allows to touch the sources of national memory, to comprehend the historical path of Bukovinian people. Yuzhynets village, Kitsman district, Chernivtsi region singled out several groups of Polish dialects in the lexical system of speech: 1) words borrowed from the Polish language with the same meaning, among them names adapted to the lexical-semantic system of dialects (there were semantic shifts in the meanings of dialectisms-Polonisms); 2) borrowed words (from German, Latin, French), for which the Polish language acts as a mediator.

It is noted that Polish words become creative for derivatives, the meanings of dialectisms-derivatives are formed on the basis of associative connection with the meaning of creative-Polonisms. It is proved that dialectisms-Polonisms adapt to the phonetic-grammatical system of speech. Lexical and semantic adaptation of names in Bukovinian dialects concerns both the donor language and the intermediary language. In addition, among the borrowed vocabulary in Bukovinian dialects, borrowings from European languages, were recorded which, in turn, inherited them from Latin and became a source of replenishment of the dialect vocabulary of the Ukrainian language. It is stated that dialectisms-Polonisms of the dialect Yuzhynets belong to different parts of speech, which form the main lexical and semantic groups.

Key words: *borrowed words, dialectism, Polonism, dialect, lexical system of language.*

Постановка проблеми. Запозичення – один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу мови. Запозичення «є складним і довготривалим процесом перетворення іномовного матеріалу у слово, подібне споконвічному. Ця адаптація передбачає формальне (фонетичне, граматичне)

і семантичне освоєння його» (Олексієнко, 1985, с. 60).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запозичення польських слів в українську мову є результатом безпосередніх мовних контактів. На думку багатьох дослідників, польська мова виконувала роль не лише джерела

запозичення, а й посередника в контактуванні української мови з іншими європейськими. Наприклад, список власне полонізмів, а також запозичень за посередництвом польської мови з латинської, німецької, італійської і французької мов репрезентував І. Вагилевич у «Трактаті про південноруську мову», який надрукував Й. Дзендзелівський у часописі «*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*» (Дзендзелівський, 2000, с. 157–177). На польське посередництво у разі запозичення з латинської та німецької мов звертали увагу М. Худаш (Худаш, 1960, 253 с.), Д. Костюк (Костюк, 1982, с. 31–132), Л. Ткач (Ткач, 2000, с. 22–29).

Полонізмом традиційно вважають слово або його окреме значення, вислів тощо, запозичені з польської мови або утворені за її зразком (Українська мова. Енциклопедія, 2000, с. 466). Аналіз проникнення полонізмів в українську мову був предметом наукових досліджень І. Огієнка (Огієнко, 1936, с. 13–18), В. Піддубної (Піддубна, 2000), Л. Гонтарук (Гонтарук, с. 78–103). Полонізми в історичних пам'ятках різних періодів досліджували В. Мойсієнко (Мойсієнко, 2016, с. 19–24), В. Титаренко (Титаренко, 2007).

Лексеми польського походження (полонізми) посідають особливе місце в лексико-семантичній системі говорів української мови. До проблеми польських запозичень у говірках української мови зверталися Г. Козачук (Козачук, 1997, с. 139–144), Л. Дика (Дика, 2010, с. 251–258), Ю. Громик (Громик, 2015, с. 67–72), Т. Тищенко (Тищенко, 2011, с. 364–374), М. Лесів (Лесів, 2009, с. 15–29).

Говірку с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області досліджували Н. Руснак, Ю. Руснак, О. Піцик, В. Ковач, Є. Квітень, які у 2019 р. уклали науково-популярне видання «Діалектологічно-фольклорні матеріали говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області» (Піцик, 2019).

Актуальність дослідження зумовлена потребою атомарного вивчення українського діалектного простору. **Метою розвідки** є аналіз польських запозичень у говірці с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області. Мета передбачає вирішення таких **завдань**: простежити шлях розвитку запозичених назв; виокремити генетичні групи діалектизмів-по-

лонізмів; з'ясувати вплив фонетичної та словотвірної систем говірок на діалектизми-полонізми; визначити семантичні зрушення в діалектизмах, запозичених безпосередньо з польської мови, та семантичні зрушення в польській мові як мові-посередниці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лексичній системі говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області виокремлюємо декілька генетичних груп *діалектизмів-полонізмів* (ілюстративний матеріал подаємо орфографічним записом). Запропонована класифікація спирається передовсім на дані *Етимологічного словника української мови*, також залучено відомості *Словника української мови*, *Словника буковинських говірок*.

1. Слова, запозичені з польської мови з тим самим значенням: *варгáтий* 'губатий', *гандрабатий* 'з довгими ногами', *гвавт*, *дрігáтисци*, *віргáтисци* 'рухати руками і ногами', *закасітисци* 'підіткнути поділ спідниці чи сукні', *не́ндза* 'малі каченята, які багато їдять', *нихлію́ница*, *нихлю́я* 'про неохайну жінку', *пі́тель*, *заст.* 'змелене пшеничне борошно', *пини́ак* 'ячмінна крупа (перлова каша)', *публі́ка*, *жарт.* або *знев.* 'про людину, яка порушує норми поведінки', *рі́нка* 'сковорідка', *склеп*, *заст.* 'магазин', *сло́ік* 'скляна банка', *те́ньгий* 'великий', *фі́гли* 'пустощі, жарти', *футрі́на* 'одвірки, рама у вікнах', *цебе́р* *заст.* 'дерев'яна кругла ванна', *мандабу́рка* 'картопля', *слюб*, *обр.* 'шлюб', / *чір* 'пійло для тварин'.

1.1. Деякі діалектизми-полонізми адаптовані до фонетичної системи буковинських говірок. Пор.:

Зга́рда, -и, *жс.*, *змениш.* *зга́рдочка*. Прикраса на шию, підвіска до ланцюжка. *Маю файну зга́рдочку, міні шия від баби гісталиси.* *Зга́рда* – намисто із старовинних монет (СБГ, с. 158). *Га́рда* – «прикраса, оздоба» (ЕСУМ, I, с. 473).

Манко́лія, -ї, *жс.* Похмурий настрій, сум, туга. *У него така манко́лія.* *Манко́лія* «тужити» – видозмінене слово *melancholia* (ЕСУМ, III, с. 384).

Олу́фко, -а, *с.* Олівець. *Озми олу́фко тьий запиши міні рицепт.* *Олу́вко*, *олу́фко*, *оливок*, *олу́фок* (СБГ, с. 365); пол. *ołówek* утворене від *ołów* «свинець» (грифелі олівця виготовляли зі свинцю) (ЕСУМ, IV, с. 181).

Сирéта, -и, ж. Клейонка. *Покладь гроші під сирету*. Польське *cerata* «бавовняна непромокальна тканина» (ЕСУМ, VI, с. 239).

Склінтáти, знев. Щось неякісно спорудити. *Злабúдали шопу на вісілé. Сяке-таке. Шо ни могли шос лiпше склiнтáти?* Склiнтáти «з'єднати, виконати; придбати; заощадити», пол. *kłencić* «абияк збивати; халтурити» пов'язане з *kłenc* «халабуда, халтура» (ЕСУМ, V, с. 275).

1.2. Привертають увагу слова, запозичені з польської мови, адаптовані лексико-семантичною системою говірок, тобто у значеннях діалектизмів-полонізмів відбулися семантичні зрушення. Пор.:

Гóвдя, -і, ж., згруб. Голова. *Мине сизодни болит гóвдя*. Говда «гора» – пол. *holda* «купа породи, викинута з шахти» (ЕСУМ, I, с. 540).

Кáпец, -я, ч. Туфель. *Купила-м кáпці до роботи, биз опцасів*. Польське *karceć* «нижня частина чобота; старий подертий чобіт» (ЕСУМ, II, с. 371).

Кóдло, -а, с., знев. Група людей одних поглядів. *Нима с ким говорити, то кóдло!* Кодло «рід, плем'я, виводок» – видозмінене запозичення з польської мови; пол. *kodło* «умовний знак, гасло, родове гасло» (ЕСУМ, II, с. 491).

Скозувáти, док. **віскозувати**. 1. Тримати когось у дисципліні, виховувати. *Тато йго малим скозувáв-скозувáв, тьий таки добре віскозував, вийшла з него добра людина*. Скозувати «сперечатися» – пол., заст. *ekskuza* «виправдання, вибачення» (ЕСУМ, V, с. 278).

Стóнишка, -и, ж. Кольорова стрічка до віночка. *Молода файна у віночку с стонишками*. Стонга – первісно «запонка, тасьма, нитка» (ЕСУМ, V, с. 426).

Таргáнити, док. **дотарганити**, знев. Нести щось важке. *Я ту сумку ледви дотарганила дудому*. Таргáти (СБГ, с. 539) – пол. *targać* «смикати, тягти, рвати» відповідає укр. *торгати* (ЕСУМ, V, с. 522):

Тлúмитиси, безос., знев. Нервувати, нездужати. *Шос мене тлумит, пириживаю за него. Як він там?* Тлумити – пол. *tlumić* «приглушувати, стримувати, зм'якшувати» (ЕСУМ, V, с. 584).

Полонізми, ускладнені семантичними зрушеннями, залучені до словотвірних процесів української мови. Пор.:

Зациркóвувати, док. **зациркувáти**. Мережити. *Жінки колис пiттичку зациркувували, робили попри край гарний рупчик, то так файно вiходiло. Рукав до стану сорочки прициркувували, би був ни рупчик, а цирочка*. Пор.: *цирка* «вид мережива» – польське *cyrka* «оздоба, візерунок» походить від *cyfrka*, що є зменшувальною формою від *cyfra* «цифра, візерунок» (ЕСУМ, VI, с. 251).

Оббамбúлити, знев. Побити. *Пиристріли впотинку на дорозі та й так оббамбулили, шо довго буди памнiтати*. Пор.: *бамбула* «вайло, (про людину або неповороткого коня, вола); в українській мові – результат видозміни рано запозиченої з польської мови основи, проте польська діалектна форма є зворотним запозиченням з української мови (ЕСУМ, I, с. 131).

Подуфáльність, знев. Гонор. *То йму подуфальність ни дая жити, думая, шо понад него нима*. Пор.: *дуфати* «довіряти, сподіватись» запозичене з польської мови (ЕСУМ, I, с. 149).

2. Для низки діалектизмів польська мова є мовою-посередницею. Значний пласт лексики в буковинських говірках становлять запозичення з німецької через посередництво польської мови з тим самим значенням: **алýрма** «поспішність, тривога», **вербувáтиси** заст. «поїхати на заробітки», **вітфасувáти** «обдарувати, виділити комусь частку», **гiмбель**, проф. «рубанок», **трiс** «висівки», **дзигáрок** «годинник», **опцáс** «підбор», **ратуватиси** «рятуватися», **цвик** «цвях», **шандáрь**, заст. «жандарм», **шáнец** «рів вздовж дороги», **при-трафúнок** «випадок», **кúфер**, заст. «скриня». Пор. також:

Гиндлювáти, заст. Спекулювати. *Колис зі всього мати зиск, гиндлював*. У нас казали, шо любив на комус нажитиси, тьий казали того: «Файний гиндель, пане Миндель». Гиндель через польську мову запозичене з нім. *Handel* «торгівля» (ЕСУМ, I, с. 494).

На цаль, заст. Приблизно 1 см. *Порохів на поді насiло на цаль*. Пор.: *цаль* – «дюйм», *цалинка* – «дюймовочка», *цалiвка* – «міра в 24 дюйми; шалiвка завтовшки 1 дюйм». Слово *цаль* запозичене з німецької мови через польську (ЕСУМ, VI, с. 226).

Рантúх, -а, ч., заст. Біла тонка тканина. *То колис пiшви, пiдодiяльники, прости-*

радла шили з тонкої, такої білої матерії, на то казали **рантұх**. Слово **рантұх** запозичене через польське посередництво з німецької мови; в українській мові зазнало семантичного впливу з боку слова **лантұх** (ЕСУМ, V, с. 25–26).

Для низки діалектизмів буковинських говірок, що потрапили через польську мову, мовою-джерелом виступають слова із різновидів німецької мови. Пор.: **Льос**, -у, ч., заст. Жереб. *Коли в силі був колгосп, то були ланкі, по десікь жінок. Траба було кігнути льос. Котра вікігла, та і носила в той день воду або робила иньчу роботу.* Слово **льос** через польське посередництво запозичене із середньовіснійнімецької мови (ЕСУМ, III, с. 348).

Путня, -і, ж. Відро. *Принеси путню з водов.* Слово **путня** через польську мову запозичене з давньоверхньонімецької мови (ЕСУМ, IV, с. 641).

Урльоп, -у, ч. заст. Відпустка (про військових). *Батьки шийсливі, син на урльоп прийшов.* **Урльоп** через польське посередництво запозичене із середньовіснійнімецької мови (ЕСУМ, VI, с. 43).

Маглівніца, -и, ж., заст. Дошка для прання, рубель. *Колис жінки прали на маглівниці, у мени шия є, я тобі покажу зара.* Слово **маглівница** пов'язане з **матель** «качалка, рубель, праник», яке через польську мову запозичене з німецької (австрійської) (ЕСУМ, III, с. 352).

Низка непохідних за структурою діалектизмів-полонізмів, з погляду діахронії, етимологічно складні слова:

Гарбата, -и, ж., заст. (ЛД). Чай. *Колис шоднини пили гарбату з мнєтки, то на жолудок добре.* **Гарбата**, **горбата** (СБГ, 68), **гербата** – запозичення з польської мови, складне слово: перша частина лат. *herba* «трава», друга – кит. *tē* «чай» (ЕСУМ I, 498).

Биштифрант, **бештифрант**, -а, ч. Бешкетник. *Він такий биштифрант, шо ни знайш, шо від него чікати.* Слово **биштифрант** складне: **бештати** + **франт**. **Бештати** «ляти, ганити» – запозичення з польської мови; пол. *besztać* зводиться до лат. *bestia*, первісно «тварина», і *lèlek* «душа» (ЕСУМ, I, с. 180). **Франт** «підкреслено модно одягнений чоловік; чепурун» – запозичення з польської мови; пол. *frant* «проноза, пролаза» походить від чес. *frant*,

franta «блазень, навіжений», виникло з чоловічого імені *Franta* (ЕСУМ, VI, с. 127).

Братрура, **братура**, -и, ж. Заглиблення з кришкою збоку у печі, де можна гріти воду, сушити зерно. *Озми води з братрури, тьий помий теплов водов.* Слово **братрура** «піч для смаження, духовка» запозичене через польську мову з німецької; нім. *Bratröhre* «піч для розігрівання», утворене з основи дієслова *braten* «смажити» й іменника *Röhre* «труба» (ЕСУМ, I, с. 249).

Штільмах, -а, ч, заст. Майстер по дереву, столяр. *Відвезли дошки до штільмаха, аби зробив вікна* – запозичення з польської мови; пол. *stelmach* «колісник, каретник» походить від нім. *Stellmacher*, утвореного від основ іменника *Stelle* «насад воза» і дієслова *tacher* «робити» (ЕСУМ, V, с. 407).

2.2.1. У низці діалектних слів семантичні зрушення відбулись у мові-посередниці (у лексемах, які через польську мову запозичені з німецької). Пор.:

Бантіна, -и, ж. Поперечна кроква у курнику. *Зробіт добрі бантини для курий, бо старі шия мій гід майстрували.* Слово **бантина** через польську мову запозичене з німецької; нім. *Vand* «стрічка, зав'язка» (ЕСУМ, I, с. 135).

Гамувати, док. **вгамувати**. Втихомирювати, заспокоїти. *Так віріщєв, ледви вгамувала.* *Тупер таяк світі хату пирилитіли.* **Гамувати** – запозичення з польської мови; пол. *gatować* «гальмувати, гамувати» походить від середньовіснійнімецької *hamen* «стримувати, (первісно) прив'язувати ногу до голови тварині на пасовиську, щоб не втікала» (ЕСУМ, I, с. 466).

Пакувати, знев. Їсти поспішно, лакомо. *На полудни пакував так, ніби ни їв зо три дни.* **Пакувати** – похідне утворення від **пака** «пакет, ящик», яке через польську мову запозичене з німецької (ЕСУМ, IV, с. 257).

Рейвах, -у, ч. Гамір, крик. *Вона як підняла рейвах, ледве-м сперли.* **Рейвах** – запозичення з польської мови; пол. *rejwach* через ідиш зводиться до нім. *Reiterwache* «кінна варта» (ЕСУМ, V, с. 49).

Фист, **фисть**, присл. Дуже. *Валя фисть файна дівка.* **Фест** «добре; добрий» – запозичення з польської мови; пол. *fest* «здорово, здоровий, сильний» походить від нім. *fest* «міцний, твердий, сталий» (ЕСУМ, VI, с. 91):

Фортелянт, фортилянт, -а, ч., заст., знев. Про того, хто має вибрики. *То такий фортелянт, нікого ни слухая.* Пор.: *фортель* «несподіваний вчинок, вибрик, витівка, пустощі» – запозичення з польської мови; пол. *fortel* зводиться до нім. *Vorteil* «вигода, користь» (ЕСУМ, VI, с. 122).

2.3. У буковинські говірки проникли через посередництво польської мови і латинські назви. Наявність багатьох латинізмів у польській мові пояснюється тим, що латинська мова після прийняття поляками християнства за римо-католицьким зразком (966 р.) тривалий час виконувала функції літературної. У говірці с. Южинець польська мова була посередницею для таких діалектних одиниць, запозичених з латинської мови; звернімо увагу на семантичні зрушення в мові-посередниці:

Бураченка, -и, ж. Листя буряків. *Накриши бураченки качкам, присип, твій будут контетні дес на годину.* Буряк – запозичення через польську мову з лат. *borago* (ЕСУМ, I, с. 305).

Вакації, -ій, мн., заст. Канікули. *Декувати Богу, вже літо, тіти йдуть на вакації.* Вакації через польське посередництво запозичено з лат. *vacation* «звільнення, свобода» (ЕСУМ, I, с. 321):

Варіят, -а, ч. Людина неадекватної поведінки. *То такий варіят віродивси: н'я, б'яси, кричет, на всьо сило крики, вериски.* Варіят – запозичення з польської мови, походить з лат. *vario* «змінюю», отже, букв. «змінений, відмінний від норми» (ЕСУМ, I, с. 333).

Перебесаги, пирибесаги, -ів, мн. заст. Клунки майже однакової ваги, зв'язані рушником чи міцною хусткою, які клали через плече: один наперед, а один назад, щоб легше було нести. *Приїхала з Чірновец, взяла сумки на перебесаги, бо то далеко йти додому.* Бесаги «клунки, торбини, сакви», очевидно, через польське і далі чеське посередництво запозичене з латинської мови; лат. *bisaccium* «перекидна торба» утворене з основ слів *bis* «двічі» і *saccus* «мішок» (ЕСУМ, I, с. 176).

Капа, -и, ж., мед. Коронка. *Ады, заклала капи, бо старі ссунулиси.* Капа, очевидно, запозичене через польське посередництво з пізньолатинської мови; лат. *sarra* «вид чоловічого убору; плащ з відлогою» (ЕСУМ, II, с. 368).

Лигуміни, -ів, мн. Вишукані страви, ласощі. *На храму столи гнуци від їдів і лигумінів.* Слово *легуміни* – запозичення з польської мови; пол. *legumina* «страва з городніх рослин та овочів; солодка страва, уживана як ласощі» походить від лат. *legūmen* «стручковий плід, переважно боби, квасоля», пов'язане з лат. *lego* «збирати» (ЕСУМ, III, с. 210).

Лярва, лярва, -и, ж., лайл. Курва. *То така омраза, лярва, остатна в силі.* Слово *лярва* запозичене через польську з латинської мови; лат. *lārve* «злий дух, скелет, маска» (ЕСУМ, III, с. 342).

Порція, -ї, ж. Келишок. *Порція маленька, горівочка добра. / Якбисти ня припросили, я віпити годна* (Нар. тв.). Порція за посередництвом польської мови запозичене з латинської; лат. *portio* «частина, частка, пропорція», генетично пов'язане з лат. *pars* «частина, відділ» (ЕСУМ, IV, с. 533).

Пуляріц, -а, ч. Гаманець. *У пуляріци озми гроші, купи бумбонів мнетних.*

Пуляріц – запозичення з польської мови, яке зводиться до лат. *pugillaris*, букв. «завбільшки як кулак» (ЕСУМ, IV, с. 633).

2.4. Серед запозиченої лексики в буковинських говірках фіксуємо назви, які пройшли довгий шлях розвитку: латинська мова – європейські мови (німецька, французька) – польська мова – українська мова. Пор.:

Бутля, -ї, ж. Посудина ємкістю більше 4-х літрів. *Е, ца бутля ишия повна.* Бутель через польську мову запозичене з французької; фр. *bouttelle* походить від старолатинського *buttis* «маленька бочка» (ЕСУМ, I, с. 308).

Файний. Гарний. *Файний пасок, файна й презжа.* Файні дівці файно й в півці (Нар. тв.). Слово *файний* наявне у багатьох європейських мовах. В українську мову запозичене з польської, у польську потрапило з нім.; нім. *fein* «тонкий, дрібний, точний, ніжний» зводиться до лат. *finis* «край, кінець, межа» (ЕСУМ, VI, с. 65).

Пательня, -ї, ж. Скворідка. *Свіжину траба смажити на пательни.* Пательня – запозичення з польської мови, яке через французьку зводиться до лат. *patina* «миска, сковорода» (ЕСУМ, IV, с. 313).

Висновки. Отже, у лексичній системі говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області діалектизми-полонізми

становлять два генетичні розгалужені класи слів. Першу групу репрезентують слова, запозичені з польської мови з тим самим значенням. Деякі назви цього угруповання пристосовані до фонетичних особливостей буковинських говірок, деякі адаптовані лексико-семантичною системою говірок, тобто у значеннях діалектизмів-полонізмів відбулися семантичні зрушення. Полонізми, ускладнені семантичними зрушеннями, залучені до словотвірних процесів української мови. Для другої генетичної групи запозичених назв польська мова виступає мовою-посередницею. Значний пласт лексики в буковинських говірках становлять запозичення з німецької

мови або її різновидів через посередництво польської мови (без змін у семантиці). У низці діалектних слів семантичні зрушення відбулись у мові-посередниці. Виокремлюємо групу слів, які в буковинські говірки потрапили через посередництво польської мови з латинської. Фіксуємо назви, які пройшли довгий шлях розвитку: латинська мова – європейські мови – польська мова – українська мова.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в аналізі паремій с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області, у з'ясуванні локального характеру фразеологізмів, прислів'їв та приказок, що засвідчують креативний характер мовомислення діалектоносіїв.

ПЕРЕЛІК ПОЗНАЧЕНЬ НАЗВ МОВ

лат. – латинська
нім. – німецька
пол. – польська
свн. – середньовісньонімецька
фр. – французька
чес. – чеська

ЛІТЕРАТУРА

- Гонтарук Л.** Характер запозичень із польської мови в українську XVI – першої половини XVII ст. *Проблеми слов'янознавства*. 2004. Вип. 54. С. 78–103.
- Громик Ю.** Лексичні запозичення з польської мови в поліській говірці с. Липне. *Pogranicza słowiańskie w opisach językoznawczych. W 110 rocznicę urodzin Profesora Władysława Kuraskiewicza (1905–1997)*. Lublin; Włodawa : Polihymnia, 2015. S. 67–72.
- Дзендзелівський Й. І.** Вагилевич – перший дослідник іншомовних запозичень в українській мові (Переїмання зі слов'янських мов). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2000. № 36. S. 157–177.
- Дика Л.** До проблеми польських запозичень в українських говірках. *Studia nad polszczyzną kresową*. Т. XII. Warszawa. 2010. S. 251–258.
- Діалектологічно-фольклорні матеріали говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області : науково-популярне видання / уклад.: О.В. Піцик, В.В. Ковач, Н.О. Руснак, Ю.М. Руснак, Є.Д. Квітень. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т, 2019. 336 с.
- Козачук Г.** Лексична інтерференція в західнополіських говірках. *Український діалектологічний збірник*. Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової. Київ : Довіра, 1997. С. 139–144.
- Костюк Д.** Польська мова – посередник германізмів в українській мові XVII ст. *Лексика української мови в її зв'язках із сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами* : тези доповідей. Ужгород, 1982. С. 131–132.
- Лесів М.** Основні характерні особливості системи лемківських говірок. *Studia Methodologica* : альманах / уклад.: С.Є. Панцьо, Н.О. Свистун. Тернопіль : ТНПУ, 2009. Вип. 27: *Лемківський діалект у загальноукраїнському контексті*. С. 15–29.
- Мойсієнко В.** Поліські ізолекси в синхронії та діахронії. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : збірник наукових праць / відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2016. Вип. 21: *Ареалогія й ономастика*. С. 19–24.
- Огієнко І.** Полонізми в сучасній українській літературній мові. *Рідна мова*. 1936. Ч. 1 (37). С. 13–18.
- Олексієнко С.** Про лексико-семантичний розвиток запозичень (на матеріалі східнослов'янських пам'яток). *Мовознавство*. 1985. № 4. С. 60.
- Піддубна В.** Полонізми в українській лексикографії 20–40-х рр. XX ст. : дис. ... канд. наук : 10.02.01 «Українська мова». 2000.
- Титаренко В.** Лексика іншомовного походження в північноукраїнських пам'ятках XVI–XVII ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». 2007. 287 с.

- Тищенко Т.** Іншомовні лексеми в номінаційних та ареалогічних процесах у східноpodільських говірках. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Вип. 7. Серія 10. *Проблеми граматики і лексикології української мови*. С. 364–374.
- Ткач Л.** Вплив польської мови на українську літературну мову Буковини кінця XIX – початку XX ст. (зовнішні чинники). *Мовознавство*. 2000. № 6. С. 22–29
- Українська мова: Енциклопедія / Ред. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. 752 с.
- Худаш М.** Спостереження над лексичними полонізмами в українській актовій мові кінця XVI – початку XVII ст. Київ, 1960. 253 с.

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ СЛОВНИКІВ

- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови. У 7 т. / ред. О.С. Мельничук та ін. Київ : Наукова думка. 1982. 1982–2013.
- СБГ – Словник буковинських говірок / заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
- СУМ – Словник української мови / відп. ред. В.В. Жайворонок. Київ : ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

REFERENCES

- Hontaruk, L.** (2004). Kharakter zapozychen iz polskoi movy v ukrainsku XVI – pershoi polovyny XVI st. [The nature of borrowings from Polish into Ukrainian in the 16th – first half of the 17th century]. *Problemy slovianoznavstva – Problems of Slavic Studies* (Issue. 54), (pp. 78–103) [in Ukrainian].
- Hromyk, Yu.** (2015). Leksychni zapozychennia z polskoi movy v poliskii hovirtsi s. Lypne [Lexical borrowings from the Polish language in the Polissya dialect v. Lypne]. *Pogranicza słowiańskie w opisach językoznawczych. W 110 rocznicę urodzin Profesora Władysława Kuraszkiwicza (1905–1997) – Slavic borders in linguistic descriptions. To the 110th anniversary of the birth of Professor Vladislav Kurashkevych (1905–1997)*, (pp. 67–72). Lublin; Włodawa: Polihymnia [in Ukrainian].
- Dzendzelivskiy, Y.** (2000). I. Vahylevych – pershyi doslidnyk inshomovnykh zapozychen v ukrainskii movi (Pereimannia zi slovianskykh mov). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej – Studies in Polish and Slavic Philology*, 36, 157–177 [in Ukrainian].
- Dyka, L.** (2010). Do problemy polskykh zapozychen v ukrainskykh hovirkakh [On the problem of Polish borrowings in Ukrainian dialects]. *Studia nad polszczyzną kresową – Research of the Polish border* (Vol. 12), (pp. 251–258). Warszawa [in Ukrainian].
- Pitsyk, V., Kovach, V., Rusnak, N., Rusnak, Yu., Kvitnen, Ye.** (Ed.) (2019). Dialektolohichno-folklorni materialy hovirky s. Yuzhynets Kitsmanskoho raionu Chernivetskoï oblasti: naukovu-populiarne vydannia [Dialectological and folklore materials of the dialect v. Yuzhynets, Kitsman district, Chernivtsi region: popular science publication]. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
- Kozachuk, H.** (1997). Leksychna interferentsiia v zakhidnopoliskykh hovirkakh [Lexical interference in West Polish dialects]. *Ukrainskyi dialektolohichniy zbirnyk – Ukrainian dialectological collection* (Book 2), (pp. 139–144). Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
- Kostiuk, D.** (1982). Polska mova – poserednyk hermanizmiv v ukrainskii movi XVII st. [Polish language is the mediator of Germanisms in the Ukrainian language of the XVII century]. *Leksyka ukrainskoi movy v yii zviyazkakh z susidnymi slovianskymy i neslovianskymy movamy: tezy dopovidei – Vocabulary of the Ukrainian language in its relations with neighboring Slavic and non-Slavic languages: abstracts*, (pp. 131–132). Uzhhorod [in Ukrainian].
- Lesiv, M.** (2009). Osnovni kharakterni osoblyvosti systemy lemkiivskykh hovirok [The main characteristic features of the system of Lemko dialects]. In S.Ye. Pantso, N.O. Svystun (Comps). *Studia Methodologica: almanakh – Methodological studio: almanac* (Issue 27), (pp. 15–29). Ternopil [in Ukrainian].
- Moisiienko, V.** (2016). Poliski izoleksy v synkhronii ta diakhronii [Polissya isolexes in synchrony and diachrony]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznnavstva: zbirnyk naukovykh prats – Modern problems of linguistics and literary criticism: a collection of scientific papers* (Vol. 21), (pp. 19–24). Uzhhorod [in Ukrainian].
- Ohienko, I.** (1936). Polonizmy v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Polonisms in the modern Ukrainian literary language]. *Ridna mova – Native language* (Part 1(37)), (pp. 13–18) [in Ukrainian].
- Oleksiienko, S.** (1985). Pro leksyko-semantychnyi rozvytok zapozychen (na materialii skhidnoslovianskykh pamiatok) [On the lexical and semantic development of borrowings (on the material of East Slavic monuments)]. *Movoznavstvo*. 4, 60 [in Ukrainian].

- Piddubna, V.** (2000). *Polonizmy v ukrainskii leksykohrafi 20 – 40-kh rokiv XX st.* [Polonisms in the Ukrainian lexicography of the 20s – 40s of the XX century]. (Doctors thesis) [in Ukrainian].
- Tytarenko, V.** (2007). *Leksyka inshomovnoho pokhodzhennia v pivnichnoukrainskykh pam'iatkakh XVI – XVII st.* [Vocabulary of foreign origin in the northern Ukrainian monuments of the XVI–XVII centuries]. (Doctors thesis) [in Ukrainian].
- Tyshchenko, M.** (2011). Inshomovni leksemy v nominatsiinykh ta arealohichnykh protsesakh u skhidnopodilskykh hovirkakh [Foreign tokens in nomination and areological processes in East Podolia dialects]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova: zbirnyk naukovykh prats – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov: a collection of scientific papers* (Issue 7), (pp. 364–374.). Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Tkach, L.** (2000). Vplyv polskoi movy na ukrainsku literaturnu movu Bukovyny kintsia XIX – pochatku XX st. (zovnishni chynnyky) [The influence of the Polish language on the Ukrainian literary language of Bukovina in the late nineteenth – early twentieth century (external factors)]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 6, 22–29 [in Ukrainian].
- Rusanivskiy V.M., Taranenko O.O., Ziabliuk M.P.** (Eds.). (2000). *Ukrainska mova: entsyklopediia* [Ukrainian language: encyclopedia]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Khudash, M.** (1960). *Sposterezhennia nad leksychnymy polonizmamy v ukrainskii aktovii movi kintsia XVI – pochatku XVII st.* [Observations on lexical Polonisms in the Ukrainian act language of the end of the 16th – beginning of the 17th centuries]. Kyiv [in Ukrainian].

LIST OF MARKING DICTIONARIES

- ESUM – Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy. U 7 t. (1982. 1982–2013) [Etymological dictionary of the Ukrainian language. In 7 vols.] / red. O.S. Melnychuk ta in. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- SBH – Slovnyk bukovynskykh hovirok (2005) [Dictionary of Bukovinian dialects] / zah. red. N.V. Huivaniuk (688 p.). Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- CUM – Slovnyk ukrainskoi movy (2012) [Dictionary of the Ukrainian language] / vidp. red. V.V. Zhaivoronok. (1320 p.). Kyiv: VTs «Prosvita» [in Ukrainian].